

Лугова Вікторія Миколаївна,

Гребенюк Таїсія Олегівна

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

(Харків, Україна)

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРІВ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розкрито сутність поняття «лідер», охарактеризовано значення лідера для ефективної роботи підприємства. Виявлено різницю між менеджером та лідером на підприємстві. Запропоновано заходи щодо розвитку лідерських якостей менеджерів підприємств.

Ключові слова. Менеджер, лідер, управління, лідерство, лідерські якості, емоційний інтелект.

РАЗВИТИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ МЕНЕДЖЕРОВ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Раскрыто сущность понятия «лидер», охарактеризованы значение лидера для эффективной работы предприятия. Выявлены различия между менеджером и лидером на предприятии. Предложены меры по развитию у менеджеров предприятий лидерских качеств.

Ключевые слова. Менеджер, лидер, управление, лидерство, лидерские качества, эмоциональный интеллект.

DEVELOPING LEADERSHIP QUALITIES IN MANAGERS

Annotation. The essence of the concept "leader" is revealed, the importance of the leader for the effective work of the enterprise is characterized. The difference between the manager and the leader in the enterprise is revealed. The measures for development of leadership qualities of enterprise managers is proposed.

Keywords. manager, leader, management, leadership, leadership qualities, emotional intelligence.

Лідерство є одним з найважливіших компонентів ефективного керівництва і залишається однією з найбільш актуальних проблем сучасного менеджменту. Про це свідчить значна кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів та продовження ними наукового пошуку. Необхідність дослідження накопиченого досвіду, адаптації існуючих підходів та опанування

технологіями лідерства, за допомогою яких можливо розвивати лідерські якості керівників колективів вітчизняних підприємств свідчить про актуальність даної роботи.

Серед останніх робіт, присвячених проблемі лідерства слід відзначити праці І. Адізеса [1], Дж. Бальдоні [2]. Е. Берна [3], К. Бланшара [4], О.Євтіхова [5], С. Філоновича [6], Г.Швець [7] тощо. В більшості робіт основна увага приділяється якостям, які притаманні лідерам та рекомендаціям щодо того, як їх розвинути в собі. Дослідження наукових джерел свідчать, що технології розвитку лідерства, формування лідерських якостей із застосуванням зарубіжного досвіду ще потребують наукових досліджень і розробок.

Об'єкт дослідження – лідерство як соціально-психологічний феномен.
Предмет – процес розвитку лідерських якостей менеджера.

Мета дослідження полягає в розробленні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо розвитку лідерських якостей менеджера.

Розглянемо як тлумачать поняття «лідерство» окремі науковці (табл. 1).

Таблиця 1.

Сутність лідерства

Автор	Сутність	Ключові слова
1	2	3
Сергеева Л. М. [7]	лідерство — це істотна складова частина діяльності менеджера, пов'язана з цілеспрямованим впливом на поведінку окремих осіб чи робочої групи; інструментами такого впливу виступають навички спілкування і особистісні якості менеджера, які відповідають зовнішнім і внутрішнім потребам групи	цілеспрямований вплив на поведінку окремих осіб чи робочої групи
Карамушка Л. М. [8]	Лідерство – це здійснення спрямованого, але недирективного впливу на працівників, мета якого полягає у спонуканні їх до діяльності переважно творчого, інноваційного характеру для досягнення певних організаційних цілей, яке базується на владі і повноваженнях (авторитеті), наданих лідеру його послідовниками	здійснення спрямованого, але недирективного впливу на працівників
Котельников В. [9]	Лідерство – це мистецтво спонукати людей робити те, що тобі потрібно, причому робити це з бажанням	мистецтво спонукати людей

Таким чином, слід зазначити, що лідерство це процес здійснення впливу на діяльність окремих осіб чи групи для спонукання їх на досягнення певної мети. При цьому, незважаючи на те, що кожному лідеру властиві певні фізіологічні, психологічні, інтелектуальні та особистісні якості, які дозволяють йому впливати на людей, кожна ситуація вимагає від лідера унікального набору цих якостей та поведінки. Лідерські якості – це узагальнені властивості лідера створювати нове бачення рішення проблеми, успішно впливати на послідовників у напрямку досягнення групою або організацією цілей [10].

Аналіз наукових джерел показав, що існує безліч підходів щодо структури лідерських якостей.

Так О. Євтіхов розглядає лідерські якості на трьох рівнях:

перший рівень – індивідуальний, представлений індивідуально-особистісними характеристиками людини, що визначають її лідерську Я-концепцію;

другий рівень – лідерської внутрішньогрупової взаємодії включає соціально- психологічні та організаційно-управлінські якості, які реалізуються в процесі включає соціально-психологічні та організаційно-управлінські якості, які реалізуються в процесі взаємодії з іншими членами групи;

третій рівень – актуально-лідерський, поєднує в собі якості і властивості, якими наділяє лідера [5].

Д. Алфімов пропонує наступну структуру лідерських якостей особистості[10]:

загальні риси лідера як систему його ціннісних орієнтирів і відносин із навколишнім світом і людьми, основу особистісної характеристики (рішучість, ініціативність, наполегливість, креативність, чесність і порядність у відносинах, відповідальність, емпатія, інтелектуальна лабільність);

лідерську поведінку як умову взаємного сприйняття, взаєморозуміння, взаємооцінки (уміння слухати, готовність до співпраці, рефлексивність, уміння розуміти емоційний стан людини, уміння впливати на інших, уміння себе презентувати, уміння розв'язувати конфлікти, комунікабельність);

ситуації, у яких діє лідер, як передумова успішної діяльності (стресостійкість, мотивація успіху, вміння управляти собою, вміння приймати рішення, упевненість у собі, вміння організувати, вміння проявляти самостійність, вміння брати на себе ризик).

3. Гапонюк виділяє такий набір лідерських якостей [11]:

загальнопрофесійні якості: висока теоретична й практична підготовка, системне бачення професійних проблем, здатність до професійної адаптації, здатність до прогностичної діяльності, здатність виконувати функціональні обов'язки; володіння методами керування колективом, вміння бачити ключове завдання, вміння розподіляти роботу в колективі;

якості творчої діяльності: широкий загальний світогляд, творче ставлення до роботи, володіння методами творчості, педагогічна майстерність, висока методична підготовка;

соціально-психологічні якості: вміння організувати продуктивні особистісні контакти, внутрішньоколективне спілкування, вміння враховувати індивідуальні особливості підлеглих, вимогливість до них, вміння розбиратися в людях, здатність привертати до себе людей, вселяти довіру, здатність впливати на підлеглих особистим прикладом, задавати бадьорий, діловий тон у роботі, вміння переконувати інших, врівноваженість, схильність до вивчення людей, інтерес до їхніх потреб;

соціально-комунікативні якості: вміння відстоювати інтереси свого колективу, організувати контроль і стимулювати інших членів групи, товарицькість, легкість вступу в контакти з людьми, психологічний такт, відповідальність, обов'язковість, чесність і порядність, нормальна емоційно-психологічна збудливість, правильність артикуляції, гарна постановка голосу.

З метою розвитку відповідних лідерських якостей керівника колективу на підприємствах має бути реалізована наступна схема (рис.1).

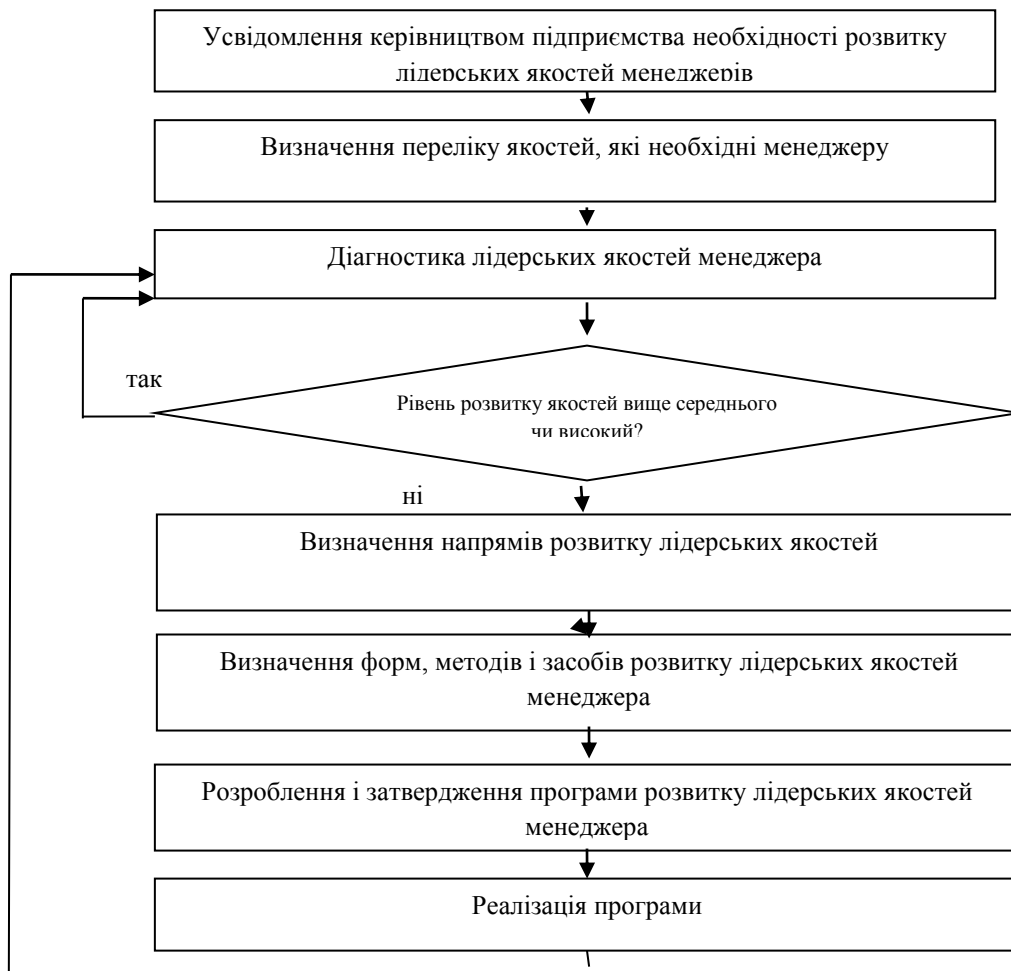

Рис. 1. Схема діагностики і розвитку лідерських якостей менеджера

Заслуговують на увагу пропозиції щодо розвитку лідерських якостей, визначені відповідно до сучасних теорій лідерства [12] (табл. 2).

Таблиця 2

Пропозиції щодо розвитку лідерства в організації

Теорія	Пропозиції
Модель емоційного інтелекту Д. Голмана	Для оволодіння емоційним інтелектом необхідно опанувати такі особистісні властивості, як самоконтроль, наполегливість, самомотивування на діяльність, розуміння власних емоцій і емоцій інших людей та урахування їх у підтриманні сприятливих стосунків з оточуючими
Теорія внутрішнього стимулювання лідерства К. Кешмана	Внутрішнє лідерство кожна людина може розвинути, якщо досягне майстерності в таких галузях: самопізнання, цілепокладання, управління змінами, між-особистісні стосунки, буття, знаходження рівноваги, вміння діяти
Теорія	Для здійснення опосередкованого лідерства лідер повинен навчитися

опосередкованого лідерства Р. Фішера та А. Шарпа	чіткому формулюванню бажаних результатів; баченню перспективи; встановленню відносин співробітництва; освоєнню нових форм навчання
Теорія пов'язуючого лідерства Дж. Липман-Блюмена	Для здійснення лідерства лідер повинен оволодіти такими інструментами як особистісна автентичність та відповідальність, політичний прагматизм заснований на етичних принципах, навички побудови спільноти однодумців, орієнтація на довгострокову перспективу, лідерство на основі довіри, надання можливостей і підвищення, пошук сенсу життя
Теорія лідерства через управління парадоксами Ф. Тростенарса і Ч. Хемпден-Тернера	Для управління парадоксами лідер повинен постійно навчатися, розширювати світогляд, вміти налаштовуватись на зміни, оволодіти мистецтвом вирішення проблем у процесах антикризового управління, навичками практичних методів ефективного управління в умовах ризику та невизначеності
Концепція «трубопроводу лідерства»	Лідер має оволодіти навичками управління собою, управління іншими, управління менеджерами, функціонального менеджменту, управління бізнесом, управління групою, управління підприємством
Ідея розподіленого лідерства Д. Бредфорда і А. Коена	Лідер має оволодіти навичками ефективної взаємодії, делегування, комунікативними навичками

Таким чином, для розвитку лідерства на вітчизняних підприємствах необхідно впроваджувати наступні рекомендації: забезпечувати постійне навчання менеджерів; розвивати у них такі особистісні властивості як самоконтроль, наполегливість, самомотивування на діяльність, розуміння власних емоцій і емоцій інших людей; розвивати навички ефективної взаємодії, делегування, комунікативні навички.

Важливими чинниками, що забезпечують успішність розвитку лідерських якостей, є: опора на наявні наукові розробки теорії лідерства, а також на навчально-професійну реальність життєдіяльності навчальних груп; відбір кандидатів з урахуванням їх лідерського потенціалу; створення соціально-психологічних умов, що стимулюють прояв лідерства в групах.

Якщо менеджер захоплюється своєю роботою, має купу ідей, велике бажання діяти, то доклавши зусиллі він безперечно зможе стати лідером в колективі. Хороший лідер – запорука успішного функціонування підприємства,

адже він грамотно координує роботу персоналу та вміє досягати поставлених цілей набагато швидше ніж звичайний менеджер.

Список літератури:

Адизес И. Адизес для лидеров: Все идеи Ицхака Адизеса в диалогах с СЕО ведущих компаний / Ицхак Адизес. – М.: Эксмо, 2017. — 256 с.

2. Бальдони Дж. Настольная книга настоящего лидера / Бальдони Джон. – М.: Эксмо, 2017. — 176 с

3. Берн Э. Лидер и группа. О структуре и динамике организаций и групп / Берн Эрик. – М.: Эксмо, 2015. — 350 с.

4. Бланшар К. Дар лидера / Бланшар Кен. – Минск: Попурри, 2015. — 192 с.

5. Евтихов О.В. Лидерский потенциал руководителя: специфика, содержание и возможности развития : монография / О.В. Евтихов. – Красноярск : СибЮИ МВД России, 2011. – 288 с.

6. Швець Г. О. Лідерство як невід'ємна складова ефективного менеджменту / Г. О. Швець // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць / ДВНЗ "ПДТУ". – Маріуполь, 2017. – Вип. 33. С.124-129

7. Сергеева Л. М. Лідерство в управлінні професійно-технічним навчальним за- кладом. — К.: Арт Економі, 2011. — 141 с.

8. Карамушка Л. М. Лідерство в організації: аналіз основних підходів та важливість їх застосування в організаціях системи вищої освіти / Л. М. Карамушка, Т. Г. Фелькель // Проблеми сучасної психології. – 2013. – № 2. – С. 52-60.

9. Котельников В. Эффективный лидер [Электронный ресурс]. / В. Котельников. – Режим доступа: <http://www.cecsi.ru/coach/leadership.html>

10. Алфімов Д. В. Зміст феномену «лідерські якості особистості / Д. В. Алфімов // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 11 (64). – С. 44–51.

11. Гапонюк З. Г. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов гуманитарных вузов: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования / З.Г.Гапонюк. – Москва, 2008. – 24 с.

12. Лугова В. М. Напрями розвитку лідерської компетентності керівників українських підприємств / В. М. Лугова, О. А. Єрмоленко // Проблеми економіки. – 2012. – №1. – С. 64–67.